

## BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISH SUR'ATLARINI TA'MINLASHDA YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASINING O'RNI

**Qayumova Zilola Boxodir qizi**

*Samarqand viloyati Kichik va yoshlar sanoat zonalarini boshqarish bo'yicha yagona  
direksiyasi Infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha yetakchi mutaxassis*

**Annotatsiya.** Mazkur tezisda barqaror iqtisodiy rivojlanish sur'atlarini ushlab turishda va oshirishda yashil iqtisodiyot konsepsiyasining nazariy asoslari va amaliy roliga tahliliy yondashuv bilan e'tibor qaratiladi. Yashil iqtisodiyot tamoyillari — resursni tejash, ekologik barqarorlik, ko'k texnologiyalar, karbon neytrallik va ijtimoiy adolat — iqtisodiy o'sish modelida integratsiyalash yondashuvini ta'minlaydi. Shuningdek tezisda yashil iqtisodiyot orqali resurslardan optimal foydalanish, yangi sanoat va ish o'rinlari yaratish, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisod o'sishini muvozanatli qilish yo'llari ko'rib chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** barqaror rivojlanish, yashil iqtisodiyot, yashil texnologiyalar, resursni tejash, iqtisodiy o'sish.

### KIRISH

Bugungi kunda global miqyosda iqlim o'zgarishlari, resurslarning chekliligi va atrof-muhit degradatsiyasi muammolari insoniyatning iqtisodiy strategiyalarini qayta ko'rib chiqishga undaydi. An'anaviy "o'sish uchun o'sish" modeli bo'lmaydi — iqtisodiy yuksalish ekologiyasiz, tabiatga zarar yetkazish bilan olib borilsa, u uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlay olmaydi. Shu bois "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi — iqtisodiy va ekologik barqarorlikni uyg'unlashtirgan model — har qachongidan ham dolzarb.

Yashil iqtisodiyot deganda, iqtisodiy faoliyatning resurs va energiyani tejovchi, chiqindi hosil qilmaydigan, atrof-muhitni muhofaza qiluvchi, ijtimoiy jihatdan adolatli shaklda yo'lga qo'yilgan shakllari tushuniladi. Bu konsepsiya barqaror rivojlanish metodologiyasining joriy shakli sifatida global siyosiy va iqtisodiy hujjatlarda o'z aksini topmoqda. Masalan, BMT "2030 Agenda" va Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida "Toza energiya", "Barqaror sanoat va infratuzilma" kabi maqsadlar yashil iqtisodiyot tamoyillariga bevosita ishora qiladi [1].

### ASOSIY QISM

Yashil iqtisodiyotning mohiyati iqtisodiy faoliyatni faqat daromad va o'sish ko'rsatkichlari orqali emas, balki ekologik barqarorlik, resurslarni asrash, tabiiy kapitalni tiklash va inson salomatligini saqlash mezonlari orqali baholashga asoslanadi. Ushbu

yondashuv iqtisodiyotni inson markazida emas, balki inson va tabiat uyg‘unligi markazida tasavvur etadi. Ya’ni iqtisodiy foyda endilikda tabiiy muhitning holati va ekologik resurslarning qay darajada tejab ishlatilishi bilan o‘lchanadi. Shu ma’noda, yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish falsafasining amaliy ifodasidir — u iqtisodiy o‘sishni ekologik mas’uliyat bilan uyg‘unlashtiradi.

Barqaror rivojlanishning markazida “uch barqarorlik” konsepsiyasi turadi: iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy barqarorlik. Iqtisodiy barqarorlik — ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish jarayonlarining uzluksiz rivoji; ekologik barqarorlik — tabiiy tizimlarning qayta tiklanish imkoniyatini saqlash; ijtimoiy barqarorlik esa — aholining ijtimoiy tenglik, farovonlik va xavfsizlik sharoitida yashashi demakdir. Yashil iqtisodiyot aynan ushbu uchlikni birlashtiruvchi mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Chunki u ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bilan birga, chiqindini kamaytiradi, energiyani tejaydi va ijtimoiy mas’uliyatni kuchaytiradi [2].

Yashil iqtisodiyotning o‘ziga xos jihatlaridan biri — bu resurs aylanishi konsepsiyasidir. Ushbu konsepsiya mahsulot hayot aylanishi davomida chiqindini nol darajaga tushirishni, material va energiyaning qayta ishlanishini nazarda tutadi. Masalan, sanoat korxonalari ishlab chiqargan chiqindilar boshqa tarmoqlarning xom ashyosiga aylanadi. Shu tariqa iqtisodiyotda “yopiq aylanish zanjiri” vujudga keladi. Bu model, nafaqat ekologik ifloslanishni kamaytiradi, balki resurslardan maksimal darajada foydalanish imkonini yaratadi. Ayniqsa, suv va energiya tanqisligi mavjud mintaqalarda bunday yondashuv iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Yashil iqtisodiyotning iqtisodiy sur’atlarni oshirishdagi eng muhim mexanizmlaridan biri — yashil moliya tizimidir. Bugungi kunda ko‘plab davlatlar yashil obligatsiyalar, ijtimoiy investitsiyalar va ekologik fondlar orqali barqaror loyihalarni moliyalashtirmoqda. Xususan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi tomonidan ilgari surilgan “Green Finance Initiative” modeli iqtisodiy islohotlarning moliyaviy asosini tashkil etmoqda. Bu yondashuv O‘zbekiston uchun ham ahamiyatlidir, chunki mamlakatimizda qayta tiklanuvchi energiya, ekologik transport, chiqindilarni qayta ishlash va suv resurslarini boshqarish kabi sohalarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlari keng.

Yashil iqtisodiyotning ijtimoiy foydalari ham e’tiborga loyiq. Barqaror energetika, ekologik qishloq xo‘jaligi va chiqindi boshqaruvi kabi yo‘nalishlarda yangi ish o‘rinlari yaratiladi, ijtimoiy infratuzilma yaxshilanadi. Bu esa aholining daromad darajasini oshirib, iqtisodiy faollikni rag‘batlantiradi. Ayniqsa, ekologik ta’siri past bo‘lgan sohalarda — masalan, quyosh va shamol energetikasi, “yashil” turizm, ekologik dizayn va biologik qishloq xo‘jaligida — barqaror bandlikni ta’minlash mumkin. Shu tarzda yashil iqtisodiyot

iqtisodiy o‘rshning “insonparvar” shakliga aylanadi, chunki u nafaqat daromadni, balki hayot sifatini ham oshiradi.

Barqaror iqtisodiy rivojlanishning asosiy sharti — texnologik yangilanish va ilmiy innovatsiyalarni keng joriy etishdir. Yashil iqtisodiyotda ilm-fan markaziy o‘rinni egallaydi: yangi energiya texnologiyalari, chiqindisiz ishlab chiqarish tizimlari, aqlli transport infratuzilmalari — bularning barchasi fan va ishlab chiqarish integratsiyasi natijasida yuzaga keladi. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda ilmiy-tadqiqot institutlari, oliy ta’lim muassasalari va sanoat korxonalari o‘rtasida hamkorlikni kuchaytirish muhim. “Yashil innovatsiya” markazlari tashkil etilishi esa ilmiy g‘oyalarni amaliyotga joriy qilishni tezlashtiradi [3].

Shuningdek, yashil iqtisodiyot konsepsiyasining muvaffaqiyati fuqarolarning ekologik madaniyati va ongiga ham bog‘liq. Jamiyat ekologik qadriyatlarni qabul qilmas ekan, siyosat va texnologiyalar kutilgan natijani bermaydi. Shu bois, ta’lim tizimida ekologik savodxonlikni kuchaytirish, yoshlar orasida “yashil tafakkur”ni targ‘ib etish zarur. Bu, o‘z navbatida, yangi avlod tadbirkorlarining shakllanishiga, ularning ekologik mas’uliyatli biznes yuritish madaniyatini egallashiga zamin yaratadi.

Yashil iqtisodiyotning barqaror rivojlanishdagi roli shundan iboratki, u o‘rshni sifat jihatidan yangicha asosga o‘tkazadi. Bu jarayon natijasida iqtisodiyot “iste’molga asoslangan model”dan “yaratuvchan model”ga o‘tadi. Ya’ni, resurslarni sarflash o‘rniga ularni qayta ishlab, qayta foydalanish, yangilash tamoyili asosida harakat qiladi. Natijada iqtisodiy o‘rsh ko‘rsatkichlari faqat YaIM hajmida emas, balki energiya samaradorligi, chiqindining kamayishi, toza energiyaning ulushi kabi mezonlar orqali baholanadi.

Global miqyosda yashil iqtisodiyot tamoyillari hozirda yangi xalqaro iqtisodiy tartibotning asosi bo‘lib bormoqda. Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi, BMT, OECD kabi tashkilotlar barcha moliyaviy va siyosiy strategiyalarni “green transition” yo‘nalishida olib bormoqda. Bu esa shuni ko‘rsatadiki, kelajakdagi iqtisodiy raqobat ustunligi texnologik imkoniyatlarda emas, balki ekologik samaradorlik va resurs tejamkorlik darajasida belgilanadi. O‘zbekiston uchun ham bu yangi davrda barqaror iqtisodiy o‘rshni ta’minlashning eng samarali yo‘li — yashil iqtisodiyot modelini kompleks tarzda tatbiq etishdir.

### **XULOSA VA MUNOZARA**

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi barqaror iqtisodiy rivojlanish sur’atlarini saqlab qolish va oshirish yo‘lida muhim rol o‘ynaydi. U iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy o‘lchovlarni uyg‘unlashtirishga imkon beradi. Resursni tejash, qayta tiklanuvchi energiya, chiqindilarni qayta ishlash, ko‘k infratuzilma va ijtimoiy adolat — ushbu tamoyillar iqtisodiy sur’atlarni barqaror qilishning strategik yo‘llaridir.

Biroq, konsepsiyani tatbiq etishda yuqori investitsion xarajatlar, institutsional muammolar va ijtimoiy noinsoniyliklar xavfi mavjud. Shu sababli davlat siyosati, xususi sektor, ilmiy hamjamiyat va jamoatchilik hamkorligi zarur. Global tajribalar — Daniya, Germaniya va Chexiyada amalga oshirilgan loyihalar — O‘zbekiston uchun qimmatli saboqlar taqdim etadi.

Agar O‘zbekistonda yashil iqtisodiyot konseptsiya asosida rivojlanish loyihalari tizimli va uzviy amalga oshirilsa, mamlakat iqtisodiy va ekologik balandliklarga erishishi mumkin. Kelajak avlod uchun sifatli hayot, xo‘jalik va tabiat uyg‘unligini saqlash shunday modelda vujudga keladi.

### **ADABIYOTLAR RO‘YXATI**

1. Sachs J. The Age of Sustainable Development. New York: Columbia University Press, 2015.
2. Stern N. The Global Deal: Climate Change and the Creation of a New Era of Progress and Prosperity. New York: PublicAffairs, 2009.
3. Jackson T. Prosperity without Growth: Foundations for the Economy of Tomorrow. London: Routledge, 2017.
4. UNEP. Global Environment Outlook – GEO-6: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2019.